

VIADOROK, FŐNIXEK, SELYEMTYÚKOK...

© BUZÁS BALÁZS

**ELSŐ PILLANTÁSRA TALÁN FURCSÁNAK TÚNHET, HOGY LAPUNKBAN HÁZITYÚKOKRÓL IS SZÓT EJTÜNK, AZONBAN HA VÉ-
GIGTEKINTÜNK A KÜLÖNFÉLE FAJTÁK SORÁN, AKKOR MEGBIZONYOSODHATUNK, HOGY ÉRDEMES EZEKEL A MADARAK-
KAL IS FOGLALKOZNI. MIKÖZBEN CHARLES DARWIN BEHATÓAN TANULMÁNYOZTA A SZABAD TERMÉSZETBEN KIALAKULT
FAJOK FORMAGAZDAGSÁGÁT, S EZZEL MEGALAPOZTA EVOLÚCIÓS ELMÉLETÉT, MUNKÁJA KÖZBEN NAGY FIGYELMET SZEN-
TELT A MESTERSÉGES SZELEKCIÓNAK IS, AMELY A HÁZIÁLLATOK FAJTÁINAK KIALAKULÁSÁHOZ VEZETETT. GYŰRJÜK TE-
HÁT LE MI IS AZ ESETLEGES ELŐTÉLETEINKET, ÉS SZENTELJÜNK KIS IDŐT A HÁZITYÚKOKNAK IS.**

Az általunk ismert háziasított tyúkok a bankivatyúktól (*Gallus gal-
lus*), egy Délnyugat-Ázsiában vadon élő tyúkfélélettől származnak.
Nem teljességgel ismert, hogy miképp is zajlott le a háziasítás fo-
lyamata. Az egyetlen, amit biztosan állíthatunk, hogy Kr.e. 3200-
ban már tartottak háziasított tyúkokat Ázsiában, egészen ponton-
san Indiában. Marco Polo például útinaplójában megemlíti egy „fe-
kete bőű” háziasított selyemtyúkot. Jelek utalnak arra, hogy Kr.e.
1400-tól már az egyiptomiak és a kínaiak is tartottak tyúkokat. Dél-
Európába Kr.e. 700 körül érkeztek az első domesztikált tyúkok. Eu-
rópában kezdetben inkább csak a kolostorokban tartották és te-
nyésztették őket, csakúgy, mint ahogy ez több más háziasított ál-
lat esetében is így volt. Ekkor még csak a szerzetesek és apácák ét-
rendjében szerepelt a tyúkhús és a tojás.

Manapság a tyúkokat már a világ min-
den táján megtalálhatjuk.

Valószínű, hogy a bankivatyúkokat
eredetileg, a háziasítás kezdetén nem el-
sősorban húsuk vagy tojásuk miatt tar-

tották, hanem kakasviadatok céljából – legalábbis erre utalnak az
ásatásokból előkerült leletek. A Közel- és Távols-Keleten időtlen idők
óta igen kedveltek a kakasviadatok, de később Nyugaton is elterjed-
tek. Manapság ez a kegyetlen „sport” a legtöbb nyugati országban
betiltott, de illegálisan még mindig űzik. Számos keleti országban
(különösen a Fülöp-szigeteken) ugyanakkor ez a véres szórakozási
forma töretlen népszerűségnek örvend, részét képezve egy ősi kul-
túrának. Napjaink nyugati országában viszont a viadorfajtákat (har-
ci kakasokat) elsősorban különleges testalkatuk miatt tartják, és kül-
lemük alapján szaporítják, eleve a kiállításokra készülve. Az aseel-
tyúk egy indiai tyúkfajta, az egyik legősibb viadorfajta, talán épp a
legősibb. Manapság az aseel név alatt lényegében egy kiterjedtebb
ázsiai viador-fajtacsoportot jelölünk. A csoportba több különböző
fajta tartozik, többek között a madras-aseel vagy a rajah-aseel.

Századokon át a tyúkok szabadon szaladgálhattak a tanyák kör-
nyékén. Általában maguknak kellett a betevő falatot felkutatniuk, a
legjobb esetben is csupán valami kiegészítőt kaptak. Az éjszakákat
a csűrben, fákön vagy az istállóban töltötték. A gazda a tojásokat

Japán viador

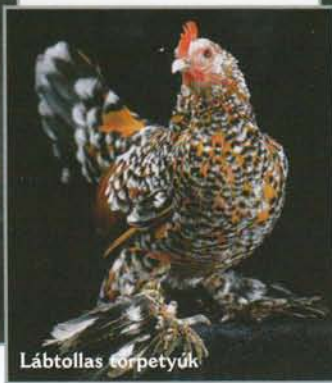
Szakállas selyemtyúk

Brahma

Lábtollas törpetyúk

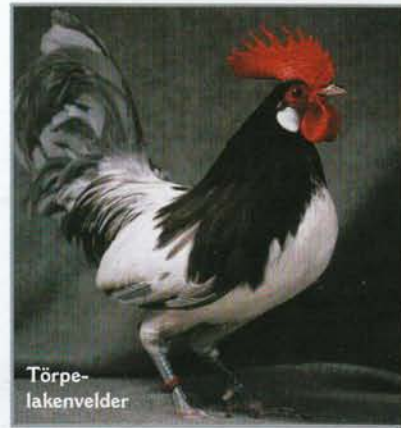
Grubbe-törpetyúk

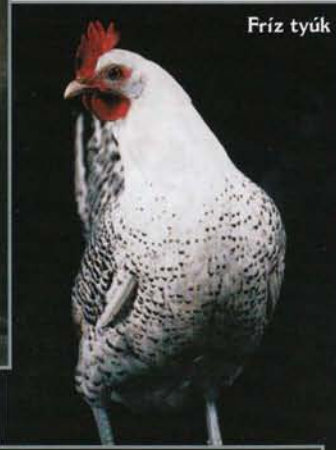
saját felhasználásra gyűjtötte össze, ha egyáltalán meg tudta őket találni. Ha nem, akkor az legfeljebb pár újabb kicsirkét eredményezett... A felesleges tyúkokat szintén csak saját fogyasztásra vágták le. A vidéki térségek elszigeteltsége miatt a gének kombinálódására szinte alig volt esély. Az elkerülhetetlenül kialakuló beltenyészetekből eredeztethető számos úgynevezett parlagi fajta. A kereskedelmi célú baromfitenyésztéssel csupán a 19. század végétől kezdtek elfoglalkozni. Ekkortájt a tyúkokat lényegében még mindig ketrecekben tartották, bár méretüket tekintve ezek már több állatot voltak képesek befogadni. Napközben a madarak szabadon kóborolhattak a legelőn. Minden munkateendő (például az etetés vagy a tojások begyűjtése) kézzel történt. A fejlettebb tyúkólaknak és -takarmányoknak köszönhetően ugyan nőtt a tojások száma, de az üzleti célú baromfifirtásra az ősi fajták nem bizonyultak alkalmasnak.

A Földközi-tenger térségének tyúkfajtaírói közismert volt, hogy nagy tojásokat tojnak, ezért megkezdték e fajták importálását. Különösen a leghorn járult hozzá jelentősen a baromfifirtás fejlődéséhez. A csirkehús, a barna színű tojások és a téli hónapokban fellelhető tojások iránti – piac által diktált – igény eredményezte az ázsiai fajtákkal való keresztezéseket. Mindezekből az importált illetve őshonos fajtákból új fajták alakultak ki, amelyek kezdetben kizárólag hasznosítási célokat töltöttek be. Példaként a new hampshire, az észak-hollandi, a barnevelder és a welssummer fajták szolgálhatnak. Ezek a fajták évtizedeken keresztül kitartottak, de végül mégiscsak át kellett adni helyüket a modern (hibrid) tyúkfajtáknak. Szerencsére ezek az általában jó kiállítású fajták, amelyek számos kedvező tulajdonsággal rendelkeznek, mint hobbiszárnyasok fennmaradtak. A piaci hibridfajták elterjedése szintén a véget jelentette a kis méretű tyúkólaknak. Eljött a tojóketrecek és a mélyalmos baromfitelepek ideje.

A ma is ismert fajták létezéséről körülbelül a 16. századtól kezdődően beszélhetünk. A korszakból származó festményeken napjainkban is létező fajták fedezhetőek fel, mint például a chabo. A nyugati országokban ugyanakkor csak a 18. században kezdtek az emberek érdeklődni a fajtatiszta vonalak tenyésztése iránt. Jellemzően a gazdagok tartották dekoratív megfontolásból ezeket a fajtákat nagyobb birtokaikon. A szép, általában ritka, külföldről származó díszbaromfik tartása státuszszimbólum volt, csakúgy, mint a díszes, egzotikus növények telepítése. A különlegesség iránti vágy motiválta a faroktollaikat nem vedlő, hanem folytonosan növesztő főnixkakasok szelekcióját; ezek a madarak akár többméteresre is megnövő faroktollakkal rendelkeznek, így tartásuk is különleges

Törpe-lakenvelder

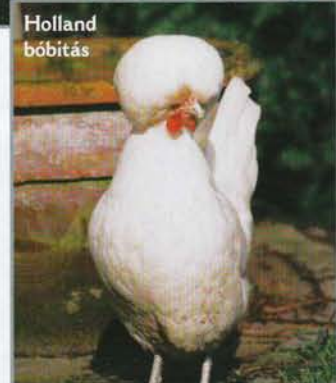
Fríz tyúk

körülményeket igényel. A különleges tollszerkezetű selyemtyúkok hasonlóképp a bizarr megjelenésüknek köszönhetően, hogy világszerte tenyésztik őket a díszmadártartók.

A különböző tyúkfajták tartása és bemutatása nyomán logikus elvárás volt, hogy egyrészt bizonyos jegyek állandósuljanak az állományban, másrészt, hogy az állatok összehasonlításra kerüljenek. Az idő előrehaladtával így alakultak ki az egyes fajtaleírások, amelyek a fajtákhoz tartozó egyedek eszményi küllemét részletezik. E normák alapján történik a kiállításokon bemutatott madarak elbírálása. Az első komolyabb kiállításokra csak a 19. században került sor, de igazán népszerűvé csak később váltak. A kiállításokkal párhuzamosan alakultak meg az első baromfiakkal foglalkozó egyesületek. Manapság már a dísztyúkok tartása és tenyésztése világszerte elterjedt kedvteliséssé vált.

Orpington

Holland bóbítás

Esther Verhoef és Aad Rijs
(fordította Gyimesi Ábel)

A téma iránt érdeklődők figyelmébe ajánljuk a szerzők magyarul is kiadott kötetét, a Tyúkok enciklopédiáját (Ventus Libro Kiadó, 2004), amelyben több mint száz tyúkfajta – fényképekkel gazdagon illusztrált – leírása mellett külön fejezetek foglalkoznak a dísztyúkok tartásával és tenyésztésével is.

Kopasznyakú

Spanyol fehérarcú

Faverolles

Törpe-főnix

Törpe-wandotte